

ją, za połączenie kwasorodniku platyny z amoniakiem. Od uderzenia nie wybucha; z kwasem solnym powoli zamienia się na chlornik platyny i amonium.

664. Platyna łączy się bezpośrednio z siarką; daje z nią dwa związki kwasorodków odpowiednie.

Siarek platyny, S Pt , otrzymują ogrzewając w parze siarki platynę podzieloną. Wypalając chloro-platynian amonium z równą ilością siarki, dopóki jej nadmiar i salmiak nie odejdzie: pozostaje związek czystszy, kwasorodkowi odpowiedni, w postaci masy szarzej, kruchej.

Siarnik platyny, S_2Pt , można tylko drogą mokrą wyrobić, prowadząc strumień siarkowodoru przez roztwór chloroplatynianu sodium. Siarnik opadający ma kolor ciemno-brunatny, po wysuszeniu czarny. Jest siarko-kwasem; łączy się z siarkami alkaliów. Kwas saletrzany dymiący zamienia go na siarczan.

665. Z chlorem platyna wydaje *chlerek i chlornik*.

W laboratoryach najwięcej używa się **Chlorniku**, Cl_2Pt , który otrzymują rozpuszczając platynę w wodzie królewskiej: roztwór ten ciepłem umiarkowanym odparowany, dla odpędzenia nadmiaru kwasu, zostawia chlornik w postaci materii czerwonej, nie krystalicznej, która tracąc wodę brunatnieje. Z powietrza wilgoć przyciąga, łatwo rozpuszcza się w wodzie i w alkoholu. Roztwory chlorniku platyny są żółte, nieco brunatnawe; kolor czerwony pochodzi od chlorku platyny, lub soli irydium. Chcąc je oddalić, potrzeba chlornik nieczysty wypalić; pozostałość na nowo rozpuścić w wodzie królewskiej, która irydium pozostawi.

Chlornik platyny do suchości odparowany i utarty, zwolna w miseczce porcelanowej do 200° kąpielą olejową ogrzewany, dopóki chlor odchodzi: zamienia się na **Chlorek** = ClPt , w proszku zielonawo-szarym. Można go także w tym stanie otrzymać, gdy przez roztwór chlorniku, od nadmiaru kwasu solnego uwolniony, przechodzi strumień kwasu siarkowego. Przy tój zamianie tworzy się kwas siarczany i solny.

Chlorek platyny jest nierozpuszczalny w wodzie, lecz się rozpuszcza w roztworach chlorniku platyny, szczególnie przy pomocy ciepła. Kwas siarczany i saletrzan nań nie działają. Kwas solny widocznie go rozpuszcza, w części na chlornik i platynę rozkłada; w tym roztworze chlorek potassium i salmiak nie dają osadu, lecz po odparowaniu osiadają piękne kryształy *chlorków podwójnych* = ClPt, ClNa — $\text{ClPt}, \text{ClNH}_4$.

666. Chlornik platyny łączy się z chlorkami wielu metalów; wydaje z niemi związki charakterystyczne, w których zdaje się rolę kwasu przejmuje. Nazywamy je *chloroplatynianami*.

Chloroplatynian potassium, = $\text{Cl}_2\text{Pt}, \text{ClK}$. i **Chloroplatynian amonium**, $\text{Cl}_2\text{Pt}, \text{ClNH}_4$, obadwa równokształtne, opadają w proszku krystalicznym żółtym, po zmieszaniu soli potażu lub amoniaku z chlornikiem platyny. Jeżeli osad ma kolor czerwony, zawiera irydium (k. 653).

Obadwa chloroplatyniany mało rozpuszczają się w wodzie, nieco więcej gdy jest kwasem solnym zaostrzona; są nierozpuszczalne w alkoholu, mianowicie pomieszanym z eterem; dlatego chlornik platyny służy

w analizie za odczynnik, do oznaczenia potażu lub amoniaku; do oddzielenia ich od sody, której chloroplatynian jest łatwo rozpuszczalny.

Chloroplatynian potassium i amonium rozpuszczają się w wodzie gorącej; dobrowolném parowaniem roztoku krystalizują w oktaedry wyraźne, pomarańczowe. Według doświadczeń *Freseniusa*, 1 cz. chloroplatynianu potassium potrzebuje do rozpuszczenia się 12083 cz. alkoholu 76 pC.; 1053 cz. alkoholu 55 pC. W bezwodnym jest całkowicie nierozpuszczalny. Chloroplatynian amonium rozpuszcza się w 26535 cz. alkoholu 77,5 pC.; w 665 alkoholu zawierającego 45 pC. wody.

Chloroplatynian sodium, łatwo się rozpuszcza w wodzie i w alkoholu; krystalizuje w piękne słupy żółte $= \text{ClPt}, \text{ClNa} + 6\text{HO}$. Jego roztwór alkoholowy, może być użyty do oznaczenia potażu, niekiedy korzystniej niż chlornik platyny.

Bonsdorf otrzymał jeszcze wiele innych chloroplatynianów, z 1 eq. chlorniku platyny, 1 eq. chlorozasady złożonych, przytém także wodę zawierających.

Chloroplatyniany rozkładają się działaniem wysokości temperatury; wydają platynę metaliczną. Zwolna ogrzewając w tyglu chloroplatynian potassium, z 2—3 częściami chlorku alkalicznego, oddziela się platyna w blaszkach krystalicznych, świetnych (*Jacquelin*).

667. Roztwór alkoholowy chlorniku platyny, kąpielą wodną odparowany, na nowo rozpuszczany i parowany, dopóki nie przestanie dawać osadu z salmiakiem; zamienia się na materię brunatną $= 2(\text{ClPt}), \text{C}_4\text{H}_4$.

(Acetylplatinchlorür). W jej roztworze rozwolnionym, naczynia ze szkła lub porcelany umaczane, następnie nad lampą spirytusową lub pod muslem ogrzane, dostają powłoczki platynowej zwierciadlistej.

668. Platyna nie łączy się bezpośrednio z jodem; lecz ich związek można otrzymać, przez rozkład podwójny jodku potassium z chlorkami platyny.

Jodek platyny, JPt., jest proszkowaty, czarny, nierozpuszczalny; rozkłada się we wrzeniu merkuryszu.

Dodając jodku potassium do roztworu chlorniku platyny, rozelek brunatnieje, lecz dopiero po ogrzaniu opada **Jodnik platyny**, J₂Pt, czarny, w wodzie nierozpuszczalny. Alkohol małą jego ilość rozpuszcza i po odparowaniu jodek zostawia.

Działanie jodku potassium na roztwory platyny jest charakterystyczne. Rozelek zawierający $\frac{1}{40000}$ platyny, po 10 — 15 minutach nabywa koloru czerwonego wina.

669. **Węglik platyny**, łatwo się tworzy w gotowaniu chlorku platyny z kwasem winnym; albo miernem ogrzaniem soli kwasorodniku platyny z niektórymi kwasami organicznymi. Po wymyciu pozostałości, zostaje węglik platyny czarny, nierozpuszczalny. Woda królewska zabiera mu platynę, węgiel zostawia.

670. Wypalając w tyglu glinianym, ogniem ciemnej czerwoności, dokładną mieszaninę platyny gąbkowej i cyanku żółtego: pozostałość wodą ługowana wydaje roztwór, z którego naprzód osiada cyanek żółty nie zmieniony; następnie po dalszém odparowaniu krystalizuje **cyanek potassium i platyny** = $\text{CyPt}, \text{CyK} + 3\text{HO}$.

Roztwór jego z solami metalicznymi daje osady, w których inne metale potassium zastępują.

671. Działaniem amoniaku na chlorek platyny, tworzy się ważne połączenie solą *Magnusa* zwane, z którego otrzymano inne związki niezwykłego składu.

Dodając częściami amoniaku do wrzącego roztworu chlorku platyny w kwasie solnym: z rozcieku stygnącego osiada sól *Magnusa*, w drobnych igiełkach ciemno-zielonych. Łatwiej ją otrzymują, wyrabiając chlorek platyny działaniem strumienia kwasu siarkowego, na roztwór wrzący chlorku platyny z nadmiarem kwasu solnego. Gdy po jakimś czasie tego działania, roztwór przestaje dawać osad z salmiakiem, dodaje się amoniaku. Z rozcieku stygnącego krystalizuje sól *Magnusa*.

Jestto związek nadzwyczaj trwały; nie rozpuszcza się w wodzie, w alkoholu, eterze i w kwasie solnym; silne kwasy nań nie działają, dopiero w przedłużonem gotowaniu amoniak zabierają. Alkalia gryzące nie wywiązują z niego amoniaku, co okazuje że pierwiastki jego są w niezwykłym stanie połączenia. Skład soli *Magnusa* jest $= \text{ClPt}, \text{NH}_3$, można więc ją uważać za *chlorek platyny amoniakalny*.

Sól *Magnusa*, w roztworze gorącym siarczanu lub saletranu amoniaku rozpuszczona, osiada z niego w drobnych kryształkach żółtych, które są jej modifikacją żółtą (*Reiset*).

Peyrone otrzymał inną modifikację, wkraplając węglan amoniaku do wrzącego roztworu chlorku platyny. Rozciek nie zmienia koloru; po ostygnięciu wydaje tablice sześciokątne pięknego koloru granatu; w wodzie

zimnej nierozpuszczalne. Z wodą wrzącą rozkładają się, tracąc całą ilość platyny. Amoniak zamienia je na sól zieloną *Magnusa*.

672. Sole Grossa. Kryształki zielone lub żółte, z kwasem saletrzanym ogrzane, naprzód nadają mu kolor brunatny, a w przedłużoném działaniu zamieniają się na proszek krystaliczny, biały. Skoro to nastąpi, potrzeba przerwać działanie kwasu, ponieważ proszek stałby się żółtawym od chloroplatynianu amonium. Proszek biały łatwo się rozpuszcza w wodzie; po odparowaniu roztworu krystalizuje w słupy płaskie, bezbarwne albo żółtawe. Można ten związek także wyrobić, przez gotowanie *solis Magnusa* z kwasem saletrzanym, bez nadmiaru użytym, z którego po ostygnięciu krystalizuje. Jeżeli sól Magnusa jest niezupełnie czysta, przy rozpuszczaniu się w kwasie saletrzanym zostawia nieco platyny.

Związek ten, *solą Grossa* zwany, zawiera: Cl. Pt. N₂. H₆. O₆; lecz skład jego rationalny może być inaczej wyrażony. Zwykle odczynniki niewykazują w nim chloru i platyny; ogrzewając go z miedzią i kwasem siarczanym, wywiązuje się niedokwas drugi azotu; w gotowaniu z ługiem potażu uchodzi amoniak, co okazuje w *solis Grossa* obecność kwasu saletrzanego i amoniaku. Możemy więc przyjąć, że w nim kwas saletrzany jest z zasadą $=(\text{ClPt.N}_2\text{H}_6)\text{Os}$ połączony, ponieważ $\text{ClPt.N}_2\text{H}_6\text{O}_6 = \text{NO}_2 + (\text{ClPtN}_2\text{H}_6)\text{O}$. Jakoż rzeczywiście, tę grupę atomów zasadę tworzących, znajdujemy w związkach z innymi kwasami.

Jeżeli roztwór *solii Grossa* na gorąco nasycony, pomieszano z siarczanem lub inną solą sody: oddzielają się nowe sole mniej rozpuszczalne i krystalizujące, w których *zasadę Grossa* znajdujemy połączoną z kwasami soli użytych. Wzory ich będą:

dla saletranu $\text{NO}_3, (\text{ClPt.N}_2\text{H}_6)\text{O}$.

„ siarczanu $\text{SO}_3, (\text{ClPt.N}_2\text{H}_6)\text{O}$.

„ szczawianu $\text{C}_2\text{O}_3, (\text{ClPt.N}_2\text{H}_6)\text{O}$. i t. d.

Można także przyjąć, że $\text{ClPt.N}_2\text{H}_6$ tworzy *radikal*, w zachowaniu swoim do amonium podobny, który łącząc się z kwasami przybiera atom kwasorodu; że ClPtN_2H_6 odpowiada amoniakowi. Nakoniec, można przypuścić, że $\text{ClPtN}_2\text{H}_6\text{O}$ wyraża związek kwasorodku amonium z chlornikiem platyny, w którym 1 eq. chloru jest amidem zastąpiony.

$\text{ClPt.N}_2\text{H}_6\text{O} = (\text{Cl NH}_2)\text{Pt} + (\text{NH}_2)\text{O}$.

i że własności zasadowe tego związku, zależą od kwasorodku amonium sprzężonego z *chloro-amidkiem platyny*. Z tych sposobów pojmowania składu zasady Grossa, pierwszy zdaje się być najwięcej przyjętym.

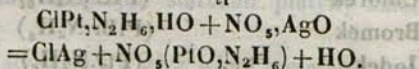
673. **Sole Raewskiego.** Gotując *sól Magnusa* z nadmiarem kwasu saletrzanego, uchodzą także dymy czerwone jak przy *solii Grossa*, lecz zamiast niej tworzą się dwa nowe saletrany, przez *Raewskiego* odkryte.

Jeden z nich łatwo krystalizuje w małe świetne igiełki; ma skład $= \text{Pt}_2\text{Cl}_2\text{O}_5, \text{N}_4\text{H}_{12}, 2\text{NO}_3$; w cieple rozkłada się na platynę, salmiak i wodę. Kwas saletrany można w nim przez inne kwasy zastąpić, i otrzymać nowe sole mało rozpuszczalne, krystalizujące.

Drugi saletran Raewskiego, zostaje w ługu od pierwszego pozostałym; z trudnością się oddziela, ma skład $= \text{Pt}_2\text{Cl}_2\text{O}_4, \text{N}_4\text{H}_{12}, 2\text{NO}_5$.

674. Sole Reiset. Digerując przez czas długi, sól zieloną Magnusa z nadmiarem stężonego amoniaku: tworzy się związek biały żółtawy, w rozcieku gorącym rozpuszczalny, z którego w czasie stygnięcia osiadają wielkie słupy białe, nieco żółtawe. Związek ten, przez Reisetę odkryty, w wodzie rozpuszczalny, przez alkohol strącany, ma skład $= \text{ClPt}, \text{N}_2\text{H}_6 + \text{HO}$.

Jeżeli do roztworu tego związku dodano roztworu saletranu srebra: opada chlorek srebra, z rozcieku odparowanego krystalizuje sól bezkolorowa, w której miejsce chloru kwasoród zastąpił:

Jeżeli użyto siarczany srebra, opadnie także chlorek srebra; kwas siarczany z $(\text{PtO}, \text{N}_2\text{H}_6)$ połączony, tworzy sól po odparowaniu roztworu krystalizującą. We wszystkich związkach tym sposobem wyrobionych, kwasy zobojętniają rzeczywistą zasadę $= (\text{PtO}, \text{N}_2\text{H}_6)$, tworząc z nią sole krystalizujące; można ją nawet oddzielić i w stanie odosobnionym otrzymać. Jeżeli bowiem do siarczany Reiseta $= \text{SO}_3, (\text{PtO}, \text{N}_2\text{H}_6)$ dodano wody barytowe: kwas siarczany z barytą opada, w roztworze pozostaje zasada i przez parowanie pod dzwonem maszyny pneumatycznej, oddziela się w postaci igiełek krystalicznych, białych, nie przezroczystych, składu $= (\text{PtO}, \text{N}_2\text{H}_6)\text{HO}$. Ona posiada własności alkaliczne, smak ostry gryzący, powraca kolor

błękitny lakmusu, w powietrzu topnieje, prędko przyciąga kwas węglany; jest zasadą od amoniaku silniejszą. W gotowaniu z alkaliarni niewywiązuje amoniaku. Ze wszystkimi kwasami tworzy sole, w których 1 eq. zasady łączy się z 1 eq. kwasu; jednak niektóre mogą zawierać dwa jego ekwiwalenty.

Dotąd następujące sole *Reiseta* otrzymano.

Wodnian	=HO,(PtO,N ₂ H ₆)
Siarczan	=SO ₃ (PtO,N ₂ H ₆)
Saletran	=NO ₃ (PtO,N ₂ H ₆)
Węglan	=CO ₂ (PtO,N ₂ H ₆),HO
Półtora węglan	=3CO ₂ ,2(PtO,N ₂ H ₆),HO
Dwu węglan	=2CO ₂ ,2(PtO,N ₂ H ₆),HO
Chlorek	(PtCl,N ₂ H ₆)
Bromek	(PtBr,N ₂ H ₆)
Jodek	(PtI,N ₂ H ₆)

675. *Zasada Reiseta* (PtO,N₂H₆),HO do +110° ogrzana, traci 1 eq. amoniaku i 1 eq. wody; zamienia się na nowy związek w wysokim stopniu zasadowy =PtO,NH₃, albo może (PtH₃,N)O, w wodzie i w amoniaku nierozpuszczalny, który się jak kwasorodek amonium, (NH₄)O, bezpośrednio z kwasami łączy i wydaje sole:

Saletran	=NO ₃ ,(PtO,NH ₃)
Siarczan	=SO ₃ ,(PtO,NH ₃),HO
Chlorek izomeryczny	
z solą <i>Magnusa</i>	=(PtCl,NH ₃)
Jodek	=(PtI,NH ₃)
Cyanek	=(PtCy,NH ₃)

Sole te łatwo się zamieniają na *sole Reiset*a, przez rozpuszczenie w nadmiarze amoniaku kaustycznego. Nawzajem, *sole Reiset*a łatwo w ogrzaniu połowę amoniaku tracą i w sole zasady =PtO, NH_3 przechodzą.

676. Sole kwasorodne platyny mało są znane.

Siarczan drugi platyny, czarny, bezkształtny, bardzo łatwo rozpuszczalny, otrzymują lekkim ogrzaniem siarczku z kwasem saletrzanym dymiącym. Dla odpędzenia nadmiaru kwasu, potrzeba roztwór do suchości odparować. Można go także wyrobić, rozkładając chlornik platyny kwasem siarczanym.

Saletran platyny nie krystalizuje, ma kolor ciemno-brunatny, w roztworze żółty. Otrzymują go bezpośrednio; albo strącając siarczan platyny saletranem baryty.

677. Platyna łączy się z wielu metalami, lecz mało daje aliażów użytecznych.

Dodatek platyny do srebra, zmniejsza jego ciąłość i piękny kolor biały. Jeżeli srebro znajduje się w właściwym stosunku, platyna rozpuszcza się w kwasie saletrzanym; przeciwnie, kwas siarczany stężony srebro zabierając, platynę zostawia.

Potrzeba małej ilości platyny, ażeby złoto zabielić. 1 część platyny na 11 złota, dają aliaż szary jak brudne srebro. Równe ilości platyny i złota, dają aliaż bardzo ciągły, koloru złota. Z roztworu tych aliażów w wodzie królewskiej, kwas szczawiowy strąca złoto; kwas mrówkowy platynę.

Równe ilości platyny i miedzi, tworzą aliaż żółty kowalny. Topiąc pod powłoką węgla: 16 cz. platyny,

7 miedzi, 1 cynku, aliaż otrzymany ma kolor, ciągłość i ciężkość gatunkową złota (*Hermstädt*). Aliaż platyny i potassium bezpośrednio otrzymany, rozkłada się z wodą, zostawia łuszczyki czarne, za *wodorek platyny* uważane.

Aliaże platyny w ogóle są od niej topliwsze; dlatego strzedz się należy w tyglach platynowych topić materye, z których metal może być zredukowany; łatwo bowiem uszkodzeniu ulegają. Na platynę kuta merkurysz nie działa; z gąbkową wydaje amalgamat, z którego kwas saletrzany rozpuszcza platynę (*Levol*).

I r y d i u m.

678. Platyna rodzima zawiera zmienne ilości irydium; oprócz tego w jej rudzie są domieszane ziarna aliażu osmium z irydium, różniące się twardością, bielszym kolorem i tkanką blaszkowatą. Nakoniec, w rudzie uralskiej znajdują się ziarna, z platyny i około 80% irydium złożone, mające większą ciężkość gatunkową = 22,66 i kolor bielszy. Wszystkie te związki są w wodzie królewskiej nierozpuszczalne; razem z łuszczykami irydium, które były w platynie wrosłe, tworzą pozostałość od traktowania platyny, i są głównym materiałem do otrzymywania irydium, rutenium i osmium. Ilość rutenium jest w niej małą (1—1½%); daleko więcej (5—6%) zawierają go ziarna osmium-